

UOT 82

TƏRANƏ VAHİDİN HEKAYƏLƏRİNDƏ YURD İTKİSİ

Şəfəq RÜSTƏMOVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 29 mart 2024; çapa qəbul edilmişdir: 2 may 2024; online-da çap edilmişdir: 25 iyun 2024.

Received: 29th of Mart, 2024; accepted: 2th of May, 2024; published online: 25th of June, 2024.

Açar sözlər: *Təranə Vahid, hekayə, vətən həsrəti, faciəli insan taleləri, yurd itkisi*

Giriş

Təranə Vahid I Qarabağ müharibəsinin çətin, ağır günlərinin canlı şahidi olmuş, baş verən hadisələri yaddaşına köçürmüş, özü ilə birlikdə beynində, qəlbində yaşadıb, sonralar qələmə almışdır. Bu kədərli, qəmli hekayələr məhz müəllifin qəlbinin, beyninin içindən süzülüb gələn acı xatirələrin məhsuluna çevrilib. Ona görə də, bu əsərlər çox qəmgin və təsirlidir. *“Təranə Vahidin yazdığı hekayələr sıradan həyat hadisələri üzərində qurulmur (sadə insanların həyatından bəhs etsə də, onlar özü-özlüyündə fərqli və qeyri-adidir”* [1, s. 3].

1. Təranə Vahid və Qarabağ dərdi

Qarabağ münaqişəsinin başlanması ilə Təranə Vahid sözün həqiqi mənasında yaradıcılığın acı əzablarını yaşamalı oldu. Bu isə qanlı hadisələrin, yurd itkisinin yaradıcı insana təsiri, onu bu barədə söz demək üçün yaradıcılıq fəaliyyətinə təhrik edən hissi psixoloji səbəblərlə, bədii təfəkkür və təxəyyül problemləri və əlbəttə ki, yazıcının, şairin şəxsiyyəti, poetik ruhu, xarakteri ilə əlaqəli məsələdir. Məlumdur ki, hər hansı bir hadisənin sənətkar qəlbində oyatmış olduğu və onu yazmağa sövq edən coşğun hisslər, təlatümlü halətlər, dərin iztirablar, habelə onların əxz etdiyi ideya-məqsədi elə bir qüvvə və əzmlə meydana gəlir ki, məqsədə aparan yolda qarşısızalmazlıq keyfiyyəti kəsb edir. Bu baxımdan Təranə Vahid yaradıcılığında müharibə, ölüm-itim mövzusunun xüsusi yer tutması təsadüfi deyil. O, Qarabağ hadisələrinin içərisində olmuş, qaçqın, köçkün problemlərini mənən yaşamış, vətən torpaqlarının dərini çəkən yazıcılarımızdan biridir.

Qanlı hadisələrin, yurd itkisinin yaradıcı insana təsiri, onu bu barədə söz demək üçün yaradıcılıq fəaliyyətinə təhrik edən hissi-psixoloji səbəblərlə, bədii təfəkkür və təxəyyül problemləri və əlbəttə ki, yazıcının, şairin şəxsiyyəti, poetik ruhu, xarakteri ilə əlaqəli məsələdir. Məlumdur ki, hər hansı bir hadisənin sənətkar qəlbində oyatmış olduğu və onu yazmağa sövq edən coşğun hisslər, təlatümlü halətlər, dərin iztirablar, habelə onların əxz etdiyi ideya-məqsədi elə bir qüvvə və əzmlə meydana gəlir ki, məqsədə aparan yolda qarşısızalmazlıq keyfiyyəti kəsb edir. Bu baxımdan Təranə Vahidin yaradıcılığında yurd itkisi mövzusunun xüsusi yer tutması təsadüfi deyil. Onun qələmə aldığı müharibə məşəqqətlərini, onun insan həyatına qatdığı acıları dərk etmək üçün hər şey var: oğul itirən ananın ağrıları, canını vətən üçün könüllü sipər edən oğullarımızın

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti

e-mail: sefeqrustem@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-6790-774X

nakam taleyi, insan həyəcanlarının ekstaz biçimində təqdimi və bütün bu mənəvi yaşantıların sonda insan psixologiyasına vurduğu zərbələr.

Təranə Vahidin hekayələrində, müasir nəsr nümunələrinin əksəriyyətindən fərqli olaraq, hadisənin, əhvalatın nəqli əsas deyil. Bədii fakta çevrilən hissini, duyğunun, yaşantının özüdür. Ən vacibi də budur ki, mətnə qurulan hər süjetin yaratdığı zahiri təəssürat altında böyük mənalar gizlənir. Yəni onsuz da, sıradan olmayan hadisənin arxasında onun özündən də dərin, mənalı bir mahiyyət dayanır.

Təranə Vahid heç bir fikri, heç bir hadisəni birbaşa ifadə və təsvir etmir. Onun nasir kimi ən üstün xüsusiyyətlərindən biri də budur. Sanki müəllif demək istədiklərini bütün rəngləri, incəlikləri, səsi, detalları ilə birlikdə nümayiş etdirir. Ümumiyyətlə, az sözlə çox mətləb ifadə etmək Təranə Vahidin hekayələri üçün xarakterik xüsusiyyətdir.

Təranə Vahid dilin incə çalarlarını da, zərifliyini də, gücünü də duyan nasirdir. Hər birindən ayrı-ayrılıqda, hansı məqamda yararlanmanın mümkünliyünü dəqiq bilir. Yazıçı-publisist Zemfira Məhərrəmlinin Təranə Vahid haqqında dediyi fikirlərə nəzər salaq: *“Təranə Vahid o qələm sahiblərindəndir ki, hər zərrəciyi, canlı - təkə insanı deyil danışdır, onun cildində, onun ruhunda ola, o ruhdan dünyaya boylana bilir və bu boylanma yazıçı üçün böyük əhəmiyyət daşıyan bacarıqdır”* [1, s. 2].

2. Torpaq itirmiş insanlar Təranə Vahidin təsvirində

Torpaq itirmiş insanlar Təranə Vahidin bir çox hekayəsinin qəhrəmanlarıdır. Lakin bu hekayələrin heç birində ağrı soyumayıb, adıləşməyib, hələ də təzədir. Müəllifin kədərli hekayələrindən biri olan *“Tapılmayan torpaq”* hekayəsinə nəzər salaq: Ermənilər kəndə hücum çəkəndə Qərib kişi bir ovuc torpağı parçaya büküb ürəyinin üstünə qoyur. Qərib kişi elindən, obasından gətirdiyi bir ovuc Vətən torpağını qiymətli sərvət kimi qoruyub saxlayır.

Hətta hara gizlətdiyini heç kimə demir. Düşünür ki, ölümünə yaxın dəyərli xəzinəsinin, yəni vətən torpağının yerini deyər. Ancaq onun vəsiyyətini hər kəs bilirdi. Qərib kişi hər zaman deyirdi: *“Mən öləndə o torpağı gözümə tökərsiniz, yoxsa bundan da betər günə qalarsınız”* [4, s.27]. Tale elə gətirir ki, Qərib kişi qəfil yorğan-döşəyə düşür və dili tutulur. Ölüm ayağında olan Qərib kişi bir kəlmə söz də danışa bilmir. Danışmaq istəsə də bacarmır. Qoca Müslümün sözlərindən aydın olur ki, Qərib kişi özü ilə gətirdiyi bir ovuc vətən torpağını ürəyinə təsəlli gətirib. *“Əl yalın, yollar bağlı, bir ovuc torpağı dəsmalə büküb özüylə gətirdi ki, bu torpağa sığınıb yaşasın. Hamıya da and verirmiş ki, öləndə o torpağı gözümə tökün, yoxsa, bundan da betər günə qalarsınız. Qəfil xəstələndi, evi yıxılmışın oğlu, dili batdı, torpağın yerini deyə bilmədi. Səhərin gözü açıldandan ayağı yer tutan torpaq axtarır, harada gizlədib, hara qoyub, tapılmır ki, tapılmır”* [4, s.31].

Bu kədərli hekayənin son cümlələri insanın qəlbini dağlayır: *“Neçə illərdi ki, yağış yağır, neçə illərdi ki, ölüm komalardan, daxmalardan, qazmalardan adamları daşıyır, neçə illərdi ki, bir milyon adam Qəribin son arzusunu axtarır. Neçə illərdi ki, yağışın altında Qəribin cənazəsi gözləyir... Lap üzə durub. Torpaq tapılmır ki, tapılmır...”* [4, s. 33].

“Tapılmayan torpaq” hekayəsindən gördüyümüz kimi qaçqınların çadırlarda öldükleri canlandırılır. Lakin faciəyə baxın ki, *“qaçarkən”* götürdükleri *“bir parça”* torpaq belə tapılmır ki, son anda ölünün açıq qalan gözlərinə tökülsün... Qəribin ölüm anı, Yusif kişinin onun başı üstündə *“yıxılmamaq üçün dizlərini qucaqlayaraq oturması”* torpaq itirmiş o insanların faciəsinin ifadəsidir. Qəribin *“gözləri açıq”* gördüyü yuxu isə

öz məzmunu ilə çox böyük mətləbləri açır: yuxuda anasının əlindən tutub yol gedən Qərib görür ki, “birdən yolları qurtardı... Uçurumun ucunda dayandılar. Anası dönüb gəldikləri yola baxdı. Gəldikləri yolun torpağı bir ucdan axıb gedirdi”... “Ayaq altından axıb gedən torpaq” mövcud problemin mahiyyətinin, çıxılmazlığın təsvirini canlandırır... Uçurum çarəsizliyin simvoludur. “Başsız kölgələr” elin, obanın dərddən, xəcalətdən başını itirmiş kişiləri simvolizə edir. Və bu başsız kölgələr Qəribin Ürəyini kötüyünəcən yandırır... Çünki o da, müəllif də bu adamların “torpaqları kimi talelərini də itirmiş” insanlar olduğunu dərk edir. Ən ağırlı mahiyyət, əslində, məhz bundan ibarətdir. İtirilən təkə torpaq deyil, həm də talelərdir...

Müsahibələrinin birində Təranə xanım belə demişdi: “*Mən o qəhrəmanlara qoşulur, onların həyatını yaşayıram*” [1, N 2].

Müəllifin “Müharibə, nənəm və itən vaxt” hekayəsi də yurd itkisini özündə əks etdirən maraqlı hekayələrdəndir. Hekayə qəm-qüssə, dərin nisgillə başlayır:

“...*Qarabağ-Vətəndir, dağı-daşı, kolu-kosu, odu-ocağı, eli-obası, pisi-yaxşısı ilə...*

Şuşa-Laçın əldən gedəndə baharın oğlan çağıydı. Bu vaxtlar Qarabağda qan qaynayır. Amma Xocalı qanımızı elə qaraltmışdı ki, o bahar qan qaynamadı” [4, s.52].

Təranə Vahid üçün həm vətən dərdi, həm də elindən, obasından, yurdundan didərgin düşmüş soydaşlarının dərdi ağır yük idi. Yazdığı hekayələrdə bu ağır dərdi ürək yangısı ilə dilə gətirir, lakin yanan ürəyi heç soyumurdu. “Müharibə, nənəm və itən vaxt” hekayəsi də bunun bariz nümunəsidir. Təranə Vahid bu cür hekayələrində yaddaqalan uğurlu “səhnələr” yarada, maraqlı detallar verə bilir. Məsələn, “Müharibə, nənəm və itən vaxt” hekayəsində qaçmağa çalışdıqları anda səliqəli-sahmanlı nənənin ölmüş ərinin şəkli qarşısında dayanaraq, sanki həmişəki kimi “*a kişi, gedim-getməyim*” [4, s. 53], - deyər soruşmuş kimi dodaqlarının altında nə isə danışması böyük bir ağrının canlı obrazını yaradır.

Həmçinin, eyni hekayə də “*Ədil kişi gəlmədi*”, [4, s. 54] - deyərək evini tərk etmək istəməyən ağsaqqalın arxasınca üç-dörd dəfə gedilməsi, “Maşın kənddən qaçdıqca maşındakıların ürəyi kəndə qaçırdı” [4, s. 55] təsviri, şəhid oğlu kənddə dəfn edilən Nənəş arvadın birdən-birə ayıllaraq oğlunun qəbrinin kənddə qaldığı həqiqətini dərk etməsi və havalanması, onun özünü maşından atmamaq üçün əlinin-qolunun bağlanması, nəvənin nənəsinə verdiyi “az qalıb” təsəllisi... Bütün bunlar təsvir edilən hadisənin mahiyyətini, ağrısını, faciəviliyini dəqiq ifadə edən detallardır. Ədil kişinin sanki uzaqdan eşidilən səsi və “Maşın qaranlıqda yolunu azdı, biz hamılıqla vətənimizi itirdik” cümləsi isə bu hadisənin ən ağırlı yekununu vurur. Təranə Vahid sonda fikirlərini belə ifadə edir: “*Nənəm o köçdən sonra çox yaşamadı. Dərdini götürüb heç kimlə halallaşmadan çıxıb getdi. İllər keçdikcə hər gün köç bir az da seyrəkləşir. “Çaşqın köç” tablosu isə ürəyimin divarından elə asılıb ki, axşam-səhər yolum köçün içindən, köç içindən keçir*” [4, s.57].

Müəllifin qələmə aldığı ağırlı-acılı hekayələrdən biri də, “93-cü ilin qışı” adlı hekayədir. Belə ki, hekayəni oxuduğumuz zaman 1993-cü ilin sərt qış ayının hər kəsin yaddaşına müxtəlif cür həkk olunduğu ilə bağlı fikirlə qarşılaşırıq. “*Qış ondakı qədər sərt, ondakı qədər amansız, ondakı qədər mərhəmətsiz olmadı. Torpağı tapdanmış, evi yağmalanmış, it unu kimi hər tərəfə səpələnmiş qaçqınlar ondakı qədər sınımadı, soyuqdan qorxmadı. Qarnı ac, əyni yalavac, nabaləd adamların o qışı aşmağı, ölümü aşmaq qədər zor oldu. Çoxlarının yaddaşında, ürəyinin başında 93-cü ilin qışı beləcə buz bağladı... İllər sonra 93-cü ilin qışını unudanlar oldu, Hənvə arvad heç unutmadı, unuda bilmədi*” [4, s. 61].

Hekayənin baş qəhrəmanı Həvva ana 1993-cü ilin qışında dəhşətli faciə ilə üz-ləşir. Həm qaçqınlıq həyatı yaşayır, həm də bircə övladı Murovda şəhid olur. An-caq qışın olan çağında, şaxtali havada, onun oğlunun meyitini axtarıb tapmaq mümkün olmur. Belə ki, ələcsiz şəkildə havaların isinməsinə, qarın əriməsini gözləyirlər ki, axtarışa davam edib meyiti tapıb dəfn etsinlər. Müəllif bu müddət ərzində ananın keçirdiyi hissləri, çəkdiyi iztirabları kədərli sözlərlə, insanın ürəyini dağlayan qəm-li notlarla qələmə almışdır. *“Ana intizarla havaların isinməyini gözləyir. 93-cü ilin qışı isə çox sərt keçir, havalar açılıb, isinmək bilmir”* [4, s. 65].

Həvva ana gözünün ağı qarası bircə oğlunu torpağa tapşırandan sonra da özünə rahatlıq tapa bilmir. Övladının yoxluğuna tab gətirə bilmir. Elindən, yurdundan ayrı düşən, qəlbini bir yandan yurd həsrəti, bir yandan övlad həsrəti yandıran Həvva ana ömrünün, həyatının ən kədərli, çətin, ağır illərini yaşayır. Bu iztirablı həyata davam gətirə bilməyən Həvva ana bu vəfasız dünyadan köçür. Hekayənin sonunda müəllif *“yaşayarkən ölmək”* ifadəsini bir ananın timsalında canlandırmışdır. *“Əslində 93-cü ildə ölən Həvva arvadı qonum-qonşu on il sonra yığışib torpağa tapşırırdı...93-cü ilin qışını unudanların biri də azaldı...”* [4, s.67].

“Vağzaldakı qarı” hekayəsi də yurd itkisi yaşayan insanın faciəsini canlandırır. Hekayədə canlandırılan nənə obrazı insanın ürəyinə toxunur. Nənənin intizarı, hər gün vətəninə axtarmağa getməsi - vağzala gedib Ağdam qatarını gözləməsi, isti, soyuq demədən, yorulmadan səhərdən axşamacan vağzalda gözləməsi çox təsirlidir.

Müəllif nənənin böyük nəvəsinin dilindən Nənənin nisgili təsvir edilir: *“Nə-nəm hər gün vağzala gedib Ağdam qatarını gözləyir. Atam deyir, arvadla işiniz yoxdu, ö-zü bilər, qoyun gözləsin. Bilsə ki, Ağdam, Qarabağ yoxdu, ürəyi partlayar. Qoyun ümidl-ə yaşasın, axır-əvvəl bir gün bu qatar gəlib çıxacaq, ya yox?”* [4, s. 43].

Təranə Vahidin bir çox hekayələrində qəmli, kədərli əhvalatlar nağıl edilir. Müəllifin yaratdığı obrazların taleyi insanda dərin kədər doğurur. Ancaq hər qəmli, kədərli əhvalatın arxasında bir həqiqət dayanır. *“Həsrət”* hekayəsinin baş qəhrəmanı müharibənin törətdiyi fəlakətlərin qurbanı olmuş Həsrət müəllimədir. O evindən, elindən, doğma torpağında, yurdundan ayrı düşmüş, qaçqınlıq həyatının ağır günlərini yaşamışdır. Həsrət müəllimə yas mərasimlərində Qarabağ üçün ağlayır, vətən torpağı yolunda canlarından keçən şəhidlərimizə ağlayır, əsir düşmüş soydaşlarımızın acı ta-leyini, erməni vandallarının tapdağı altında qalan vətən torpaqlarının dərdinə ağla-yır. Dərddən, qüssədən *“adamların gözü qarşısında Həsrət müəllimə dəli oldu. Dərddi adamlar ...dərddən dəli olan qadına ağladılar”* [5, s.72].

Müəllifin yurd itkisinin acı həqiqətlərini əks etdirən hekayələrindən olan *“Donqar”* hekayəsinə nəzər salaq. Hekayənin adı hekayənin əsas qəhrəmanı olan Cahan arvad belindəki donqara istinadən belə adlandırılmışdır. Cahan arvad da digər soydaşları kimi yurdundan didərgin düşmüş, evsiz-eşiksiz qalmış, qərrib şəhərdə bir qız övladı ilə yataqxanaya sığınmış, onun-bunun qarısında işləməklə övladını zülm-zillət içində böyüdüdü. Dərdi azmış kimi elindən, obasından didərgin düşdüyü ilin qışında kürəyindən kiçik bir yara çıxır. Yara günü-gündən böyüyür və böyük bir donqara çevrilir. Cahan arvadın belindəki donqar, həmçinin simvolik mənə daşıyır:

“Donqarımla işiniz olmasın, qoy hamı görsün, qoy hamı gülsün. O donqar deyil ha, mənim dərdlərimdi. Donqarımın kökləri buramda, – əliylə sinəsini göstərdi, – bax, buradadı, – dedi” [5, s. 76].

Cahan arvadın yalnızca dərdi belindəli donqar deyildi. Cahan arvad düşmən tapdağında olan torpağın, bu torpaq uğunda cavan yaşda şəhid olan oğulların, ölən

zaman son sözü vətən olan qocaların, övlad deyəndə gözləri yaşla dolan, dodağı titrəyən anaların dərini çəkirdi. “Cahan arvad çeşid-çeşid dərnlərin od köynəyindən keçmişdi, donqarı bunların yanında nəydi ki? Dərini daşıyan adam hələ ki, yükünü həm kürəyində, həm ürəyində daşıyırdı. Donqar Cahanın dərni böyük şəhərin gündən-günə gözəlləşən küçələrində ara-sıra gözə dəyirdi. Cahan arvad qorxurdu ki, öləndən sonra donqarsız adamlar donqarlı adamı görməyəcək və bütün dərnlər unudulacaq...” [5, s.77].

“93-ün qış”ında oğlu qışda şəhid olaraq qar altında qalıb deyə qaçqın qaldığı yataqxana otağında çayı isti saxlayaraq bütün qışı blokun ağzında keçirən Həvvə arvad, hər gün dəmir yolu vağzalına gələrək Ağdama gedən qatarı gözləyən qarı, “ayaqlarını Qarabağda tapan kimi başını da o torpağa basdırıb dirilmək” ümidində olan qazi... Təranə Vahidin müxtəlif hekayələrinə səpələnmiş “torpaq itirən insanların uğurlu, yaddaqalan obrazlarıdır.

Müasir nəsrimizdə müasir cəmiyyətimizi, onun problemlərini aramaq meylləri müşahidə edilir. Təranə Vahid cəmiyyətin sosial problemlərini əsərlərində uğurlu bir şəkildə qabarda bilir. Lakin bunu, əsasən, mövcud problemləri fərqli müstəvilərə ötürməklə edir. O, bütün qəhrəmanlarının - hətta ən kiçiyinin belə vasitəsilə arzulanan gücü, məğlubiyyətin labüd olduğu yerlərdə belə mübarizənin vacibliyini görməyə və göstərməyə çalışır. Onun nəzərində Qarışqa belə güc mücəssəməsi ola bilər. “Qarışqa təqvimi” hekayəsinə nəzər salaq. Zəhməti, əziyyəti, azadlığa çıxmaq istəyi, apardığı mübarizənin nəticəsizliyi ilə birlikdə istəyinə doğru can atdığı üçün yenə də qəhrəmandır: “O tezliklə başa düşdü ki, burdakı qarışqalar ümidlərini çoxdan torpağa tapşırırlar. O bunları düşünürdü ki, yanından keçən qoca, əldən düşmüş qarışqanın pıçılığını eşitdi: *“Taleyilə barışanı Tanrı xilas edə bilməz”* [5, s.78].

Azadlıq istəyini “Qarışqa təqvimi” ilə obrazlaşdırmağa çalışması, əslində, hər bir belə istəyin nə qədər böyük zəhmət və çaba hesabına reallaşa biləcəyinə edilmiş vurğudur. “Qarışqa təqvimi ilə nə qədər yol getdiyini xatırlamasa da, arzuları onu günəşə tərəf aparırdı”. Təranənin bu hekayəsində genetik faktor, ulu babaların qəhrəmanlığının yada salınması kiçik bir qarışqa üçün də qurtuluş ola, azadlıq hissini coşdura bilər: *“Elə bil uzaq keçmişdən qulağına ulu babasının səsi toxundu. O, sadəcə eşitdiklərini təkrarladı: “Təslim olma!”* [5, s.79] Məhz bu hekayənin təsiri altında fərqi nə varırsan ki, müəllif “pessimist” adlandırılıla biləcək qədər realistdir. Maraqlı süjet qurma texnikası var. Qurduğu süjetdə seçdiyi qəfil “döngə”lərlə oxucunu çaşdırma bilər.

Təranə Vahidin hekayələrində sosial mühitin çox böyük problemlərinin çox sadə həll yolları açıqlanır. Bəzən cəmiyyətdə bu cür problemlərin həllinə istiqamətlənmiş böyük-böyük “işlər” görməyə çalışırlar. Təranə Vahidin bütün hekayələrində yağış yağır. Sanki adam bu sətirləri oxuduqca üz-gözünə yağış damcıları düşür, gözlər qırpılır, sifəti üşüyür. Bu yağış yollara yağır, bu yağış həm də Laçına, Şuşaya, Cəbrayıla, Ağdama, Zəngilana yağır...

Artıq torpaqlarımız düşmən işğalından azad edilmişdir. Elindən, obasından didərgin düşmüş bütün qaçqınlar öz doğma ocaqlarına yavaş-yavaş qayıdırlar. Amma qayıtmayanlar da olacaq. Çünki Qərrib kişi, Həvvə ana kimi onlarla, yüzlərlə yurduvasından ayrı düşmüş, qaçqın və məcburi köçkünlər dərda, həsrətə, nisgilə dözməyib çoxdan dünyalarını dəyişiblər.

Nəticə

Təranə Vahidin Qarabağ nisgili vətən torpağına əlçatmazlığı, ədalətsizliklə üzləşənlərin kədəri, vətəninə qayıtmaq arzusunda olanların ümidi ilə bitmir. Fikrimizcə,

языңının Қарабағ нисғили һәм дә һақсызлықла барышмамақ, асы истехза вә юмор һисси илә һадисәләри шәрһ етмәк, емосијалары сүјетә чевирмәк, қаршына қойдуғу мәқсәди айдын дәрк едәрәк дүшүнцәләрини бәзәмәдән охуцуя тәқдим етмәкдир. Бу, битиб-түкәнмәк билмәйән, гетдикцә даһа да аловланын бир нисғилдир. Қарабағын дүшмән тапдағи алтында олмасы илә барышмаған насир нә вاختса вәтәнинин алынacağı заманы гөзләйир. Һекәяләриндә Вәтәнсыз, ел-обасыз адам кими яшаманын қеури-мүмкүнлүйүнү, һеçлик дууғусуну қәһрәманларын дахили нитқи саясында ортаға қоуур. Мәнәви изитраблар, психолоји сарсынтлар һекәяләриндә кәдәрли диллә тәсвир едилр. Қанлы һадисәләрин, юрд иткисинин ярадычы инсана тәсирини, ону бу барәдә сөз демәк үчүн ярадычылығ фәалийәтинә тәһрик едән һисси-психолоји сәбәбләрлә, бәдii тәфәккүр вә тәхәууүл проблемләри вә әлбәттә ки, языңının, шайрин шәхсиууәти, поетик руһу, характери илә әлақәли мәсәләдир. Мәлумдур ки, һәр һансы бир һадисәнин сәнәткар қәлбиндә оуатмыш олдуғу вә ону язмаға сөвқ едән сошқун һиссләр, тәлатүмлү һаләтләр, дәрин изитраблар, һабелә онларын әхз етдији идея-мәқсәди елә бир қүввә вә әзмлә мейдана гәлир ки, мәқсәдә апаран юлда қаршысаланмалық кейфиууәти кәсб едилр. Бу бахымдан Тәрәнә Ваһидин ярадычылығында юрд иткиси мөвзусунун хүсуси yer tutması тәсәдүфи дөйил. Онун қәләмә алдығи мүһарибә мәшәққәтләрини, онун инсан һәуатина қатдығи асылары дәрк етмәк үчүн һәр шөй вар. оғул итирән анын ағрылары, саныны вәтән үчүн көнүллү сипәр едән оғуларымизын накам тәлеји вә бүтүн бу мәнәви яшантыларын сонда инсан психологисына вурдуғу зәрбәләр.

Нәтицә оларақ ону дөйә биләрик ки, тәһлил етдијимиз һекәяләрдәки қәһрәманлары ортақ бир дәрд – торпақ дәрди, вәтән дәрди бирләшдирир. Бу қәһрәманларын яғанә арзусу дөғма торпақлаға қайытмақдир. Тәрәнә Ваһид Қарабағ һәқиқәтләрини өз һекәяләриндә саныландырмақла һәм қан яаддасымызы унутдурмамаға, һәм дә гәнс нәсилләрә вәтән-пәрвәрлик һиссини ашылмаға чалышыр.

ӘДӘБИУУАТ

1. Мәһәррәмли З. Әдәбиууата юрд иткисиндән кеçиб гәлдим // 525-сн қәзет, 24.05.2021.
2. Ваһид Т. “Üмидсыз аныларымда Сөз мәни хилас етди” // 525-сн қәзет, 29.12.2013
3. Ваһид Т. Сәнәтдән уухары. Баки: Мүтәрчим, 2013, 155 с.
4. Ваһид Т. Қарышқа тәқвими. Баки: Қанун, 2021, 199 с.
5. Ваһид Т. Һәсрәт ессеси Улдуз. 2021, №07, с.11-12

Резюме

Шафак Рустанова

Художественное представление потери Родины в рассказах Тарана Вахида

Недоступность Тарана Вахида на землю его относительной родины, Карабаха, не заканчивается печалью тех, кто столкнулся с несправедливостью, и надеждой тех, кто желает вернуться на родину. На наш взгляд, отношение писателя к Карабаху состоит не в том, чтобы примириться с несправедливостью, интерпретировать события с горькой иронией и чувством юмора, превратить эмоции в сюжет, а представить свои мысли читателю без прикрас, с ясным пониманием происходящего. его цель. Это неисчерпаемый, постоянно увеличивающийся родственник. Насир, не смирившийся с тем, что Карабах находится под контролем врага, ждет момента, когда его родина будет взята. В своих рассказах он раскрывает невозможность жизни человека без родины, без семьи, ощущение небытия благодаря внутренней речи героев. Неслучайно тема потери Родины занимает особое место в творчестве Тарана Вахида. Здесь есть все, чтобы понять тяготы войны, о которых он писал, страдания, которые он добавил в жизнь человека. боль матери, потерявшей сына, несчастная судьба наших сыновей, добровольно пожертвовавших своей жизнью ради страны, и то влияние, которое все эти духовные переживания оказывают в конечном итоге на пси-

хологию человека. В их рассказах грустным языком описаны нравственные страдания и психологические потрясения. Карабахский вопрос оставил глубокий след в биографии Тарана Вахида, заставил писателя более чутко, чем его современники, подойти к военному фактору и превратить тему в объект постоянного описания. Проблема Карабаха ранит сердце Тарана Вахида, как и азербайджанцев, любящих свою родину. Каждое предложение его поэтического пера начинается с Родины, где находится земля. Автор без колебаний исследует историю и высказывает свое мнение государствам, которые оправдывают армянскую жестокость перед лицом истории и пытаются установить баланс справедливости только в своей сфере интересов. Рассказы Тарана Вахида о Карабахе являются отражением реальных событий, которые видел и пережил наш народ. В каждой истории мы видим армянскую жестокость и в то же время мужество, гордость и любовь наших солдат.

Ключевые слова: *Тарана Вахид, рассказы, тоска по дому, трагические человеческие судьбы, потеря родины*

Summary

Shafaq Rustamova

An Artistic Presentation of the Loss of Homeland in Tarana Vahidi Stories

Tarana Vahid's inaccessibility to the land of his relative homeland, Karabakh, does not end with the sadness of those who face injustice and the hope of those who wish to return to their homeland. In our opinion, the writer's relation to Karabakh is not to reconcile with injustice, to interpret events with bitter irony and sense of humor, to turn emotions into a plot, and to present his thoughts to the reader without embellishment, with a clear understanding of his goal. It is an inexhaustible, ever-increasing relative. Nasir, who is not reconciled to the fact that Karabakh is under enemy control, is waiting for the time when his homeland will be taken away. In his stories, he reveals the impossibility of living as a person without a homeland, without a family, and the feeling of nothingness thanks to the inner speech of the heroes. Mental sufferings and psychological upheavals are described in sad language in their stories. It is no coincidence that the theme of loss of homeland occupies a special place in the works of Tarana Vahid. There is everything to understand the hardships of war that he wrote, the sufferings that he added to human life. the pain of a mother who has lost a son, the unfortunate fate of our sons who voluntarily sacrificed their lives for the country, and the impact that all these spiritual experiences have on human psychology in the end. The Karabakh issue left a deep mark on the biography of Tarana Vahid, it caused the writer to approach the war factor more sensitively than his contemporaries, and to turn the topic into an object of continuous description. The problem of Karabakh hurts the heart of Tarana Vahid, like Azerbaijanis who love their homeland. Every sentence from his poetic pen begins with homeland, where is the land. The author unhesitatingly examines the history and speaks his mind to the states that justify the Armenian brutality in the face of history and try to establish the balance of justice only in their own sphere of interest. Tarana Vahid's stories about Karabakh are a reflection of the real events that our people have seen and experienced. In each story, we see the Armenian brutality and at the same time the bravery, pride and love of our soldiers.

Key words: *Tarana Vahid, stories, homesickness, tragic human destinies, loss of homeland*

Redaksiya heyətinin üzvü fil.e.d., prof. Rzayev Seyfəddin Gülverdi oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.